

varken belyses eller refereras till forskare som arbetat med svenskt material om tvister eller om konflikter kring donationer och andra former av gåvor som skapat konflikter, vilket är en brist.

Positivt är att bidragsgivarna har haft gemensamma utgångspunkter och att de tycks ha inspirerats av samma internationellt erkända forskare, att döma av att de alla (utom Hansen) flitigt refererar till dem. I denna antologi får vi intressanta nedslag i hur människor på företrädesvis norskt och danskt område löste sina konflikter.

Stockholms universitet

GABRIELA BJARNE LARSSON

Sigurd Kværndrup & Tommy Olofsson, *Medeltiden i ord och bild: Folkligt och groteskt i nordiska kyrkomålningar och ballader* (Stockholm: Atlantis förlag 2013). 249 s.

Sigurd Kvaerndrup och Tommy Olofsson har onekligen skapat ett intressant och spännande verk. En sökning på nätet ger vid hand lite olika ting. Oftast karakteriseras boken rätt och slätt som ett pionjärverk. Andra framhåller att texterna är svårtillgängliga och akademiska till sin karaktär. Efter att ha läst boken känner jag mig som läsare mitt emellan dessa båda karakteristiska. Att en text är akademisk upplever jag själv ofta som positivt. Pregnansen och exaktheten blir ofta bättre med ett välutvecklat språk än med ett mera utslätat dito. Trots att jag läst etnologi under ledning av Jan Öjvind Swahn och ägnat en del tid åt studier i folkliga ballader, får jag medge, att det tog en icke föraktlig tid att sätta mig in i bokens språkbruk. När detta väl var gjort, underlättade den precisa och konsekventa språkbehandlingen förståelsen av texterna. Men exempelvis de olika bildkretsarna kontra de nio kretsarna i Ingierd Gunnarsdotters balladeska bildvärld, nedtecknade på 1670-talet, fick jag upprepade gånger återkoppla till under läsningens gång. Då var den andra bäraren av den balladeska traditionen, Karen Brahe, från 1560-talet enklare att följa. Om man läser boken i en följd blir naturligtvis inte detta något problem, men hos mig låg boken på nattduksbord, lästes på resa och i väntsalar under några veckor. Därvid är jag nog inte annorlunda än de flesta läsare.

Bokens udda formgivning, hög och smal, ger känslan av att den lätt skall få plats i fickan vid besök i våra medeltida kyrkors spännande och formrika bildvärld. Men för detta är boken för hög och inbindning för tung. Språkdräkten inbjuder inte heller till att ha boken med sig på utflykter i kyrkornas bildvärld. Jag prövade med Karmeliternas kyrka i Helsingör och upplevde

då att det var svårt att på plats orientera sig i rummet och exakt placera de omtalade målningarna. En enkel situationsplan hade underlättat identifieringen av den kommenterade bildvärlden. Ibland önskar jag också att bokens avbildningar kunde varit något skarpare men detta kan vara tryckningstekniskt. Huvuddelen av bildmaterialet är återgivet i sepiatön. Något jag upplever som positivt, men bilderna missar kanske då en del i skärpa.

Kan man då betrakta boken som ett pionjärverk, vilket kaxigt anges på bokens baksidestext? Pionjärverk är ett starkt ord som ställer stora krav på författarna. Men visst är den det. Att som författarna koppla samman medeltidens ballader, visserligen nedtecknade under 1500- och 1600-talen, med lika medeltida bildframställningar i våra kyrkor tillhör inte det vanliga. Det som plötsligt slog mig under läsningen av boken, var att vi genom de relativt väl daterade kyrkmålningar fick en indirekt datering av de nedtecknade balladerna. Om de senare kan identifieras i en bildvärld som Albertus Pictor återger i kyrkovalven under 1400-talets slut eller i en 1100-talsmålning i Bysantinsk stil, så har dessa ballader varit allmångods vid tiden för målningarnas utförande. Annars hade ju knappast Albertus använt de folkliga balladerna som utgångspunkt vid illustrerandet av de bibliska berättelserna. Hur mycket äldre de är vet vi inte men rimligen var de väl etablerade när målningarna utfördes. Detta ger onekligen en intressant inblick i vanliga människors föreställningsvärld under medeltiden. Det seglivade och långsiktiga tidsspannet i den folkliga balladen tecknas på ett åskådligt sett genom beskrivningen av den våta fotens betydelse för den kvinnliga erotiken. Skickligt knyts den folkliga balladen, nedtecknad på 1600-talet, samman med Askungen ur bröderna Grimms sagovärld, och med August Strindbergs *Fröken Julie*.

De ofta förekommande sexuellt eller erotiskt laddade tolkningarna av denna kombinerade skriftliga och bildliga föreställningsvärld visar att intet är nytt under solen. De groteska framställningar som ibland återfinns i Nordens kyrkliga bildvärld visar onekligen att humor är något som förändrar sig rejält över tid. Vad som var kul under senmedeltiden betraktas snarast som dålig lyteskomik i dag.

Medeltiden i ord och bild är inte en helt enkel läsning. Språket är som ovan framhållits, mycket specialiserat, även för en person van vid akademiska texter, men har man väl trängt in i Kværndrups och Olofsson språkbruk är belöningen stor. En spännande medeltida bildvärld ges nya tolkningar genom att kopplas till den folkliga balladens språkdräkt.

Hur exakt är då tolkningen av illustrationer i våra kyrkor som författarna erbjuder? Svårt att avgöra. Om jag kommer ihåg Jan Öjvind Swahns föreläsningar korrekt, så fanns det gott om tolkningsalternativ till den folkliga balladens innehåll. Om Kværndrup och Olofsson kommit till den bästa

slutsatsen kan i alla fall inte jag avgöra men väl är deras tolkningar både intressant och spännande läsning.

Malmö Museer

ANDERS REISNERT

Crister Ericsson, *Bandybaronen i folkhemmet: Familjen De Geer, bruket och folket* (Stockholm: Carlsson Bokförlag 2013). 266 s.

Historien om svensk industriell utveckling under centrala delar av 1900-talet brukar hängas upp på Saltsjöbadsandans syfte om arbetsfred och en stabil arbetsmarknad, de gyllene efterkrigsårens ökade välstånd och det påföljande välfärdsbygget – grundstenar i en synnerligt framgångsrik modell som sträckte sig från socialdemokratins tidiga år vid makten till oljekrisen 1973–1974. Förändring, framsteg och modernitet är nyckelorden. Men denna utveckling kan också beskrivas som en historia av tillbakablickande kontinuitet, vars resultat var väl så framgångsrika, och där huvudfigurerna inte var socialdemokratiska politiker och sociala ingenjörer utan företagsledare av ett äldre snitt.

Christer Ericsson tar i monografen *Bandybaronen i folkhemmet* sig an denna parallella historia. Han gör det via exempel från bruksorten Lesjöfors och ägarna till bruket, familjen De Geer. Speciellt fokus läggs på bandybaronen själv – Gerard De Geer – och hans tydligt patriarkala ledningssätt och samhällssyn.

Boken cirklar kring tre teman: familjen, bruket och idrotten. Framställningen av dessa är huvudsakligen kronologisk, vilket är ett bra grepp som gör texten lätt att navigera i. Fokus ligger på de tydligt patriarkala strategier för lojalitetsbindning och identitetsskapande som ledningen för bruket använder från det att Gerard De Geer köper företaget 1923 till det att konkursen under sonsonen Gerard Jrs ledning är ett faktum 1982.

Familjen De Geer ledde alltså Lesjöfors bruk under cirka 60 års tid. Under den perioden växte både ett starkt företag fram och en ort som av utomstående betraktades som ett mönstersamhälle.

Gerard De Geer såg sig själv som patriarken med tydligt ansvar för sina anställda men i jämförelse med andra bruksägare, som tydligt framhöll sin auktoritära ställning och bestraffande uppgift, var De Geer betydligt mer konsensusinriktad och verkade för samförstånd och samarbete.

Denna så kallade didaktiska patriarkalism som De Geer utövade, avsåg att via kunskap om företaget binda arbetarna till sig och omvandla dem till lojala medarbetare i ett gemensamt projekt. Detta tog sig formen av att De